

SOCIOLINGUISTIC ASPECTS OF LANGUAGE CULTURE**СОЦИОЛИНГВИСТИЧКИТЕ АСПЕКТИ НА ЈАЗИЧНАТА
КУЛТУРА****Mihailo MARKOVIC¹**^{1*} Department of Macedonian Language and Literature, Faculty of Philology, University of Tetova*Corresponding author e-mail: mihailo.markovic@umte.edu.mk**Abstract**

This paper aims to consider the problem of the influence of the Internet, especially social networks on users, their development and sociolinguistic aspects and points of view from the point of view of language culture. The influence of the Internet on the language (in this case, the Macedonian language) will be considered, as well as the consequences of that influence on the cognitive and academic development of future generations who live with the Internet for most of the day. Through the sociolinguistic approach, it will be possible to perceive many aspects in the structure, acquisition and use of language, including language teaching.

The popularity of this discipline is quite developed, especially in universities, which is why its structure includes language teaching considered from several aspects: the traditional approach, discussions, mother tongue, consideration and principles in language teaching, etc. We will consider the pedagogical relevance of sociolinguistics from two perspectives: external and internal. Through an external perspective we will cover the philological context of the language and the influence of the internet, and with the internal perspective we will express the marked linguistic structure and the use of language as a communication system shaped by the interaction of different social actors.

Keywords: internet, language culture, sociolinguistic aspects, language.

Апстракт

Овој труд има за цел да ја разгледа проблематиката на влијанието на интернетот, особено социјалните мрежи врз корисниците, нивниот развој и социолингвистичките аспекти и гледишта од гледна точка на јазичната култура. Се разгледува влијанието на интернетот врз јазикот, како и последиците од тоа влијание на когнитивниот и академскиот развој на идните генерации кои живеат со интернетот во најголем дел од денот. Преку социолингвистичкиот пристап се согледуваат многу аспекти во структурата, усвојувањето и употребата на јазикот, вклучувајќи и јазична настава.

Популарноста на оваа дисциплина е доста развиена, особено на универзитетите, поради што во нејзината струкура влегува и наставата за јазикот разгледувана од повеќе аспекти: традиционалниот пристап, дискусиите, мајчиниот јазик, разгледување и принципи во наставата за јазикот итн. Педагошката релевантност на социолингвистиката ја разгледуваме од две перспективи: надворешна и внатрешна. Преку надворешна перспектива го опфаќае филолошкиот контекст на јазикот и влијанието од интернетот, а со внатрешната перспектива ја изразуваме маркантнолингвистичката структура и употребата на јазикот како комуникациски систем обликуван со интеракција на различни општествени чинители.

Клучни зборови: интернет, јазична култура, социолингвистички аспекти, јазик.

Вовед

Социолингвистиката претставува проучување на односот помеѓу јазикот и општеството и на некој начин навлегува во науката како научна дисциплина којашто е гранка од совршена симбиоза помеѓу лингвистиката и социологијата. Бидејќи предмет на обработка и анализа се токму социолингвистичките аспекти на јазичната култура, ние во рефератот даваме свој поглед кон интеркултурната поврзаност на социологијата со јазичните елементи во општеството. Пристапот во работата и анализата на предметната тема ја делиме во пет подтеми на анализа и приказ:

1. Пристап кон социолингвистичките проучувања;
2. Социолингвистички методи за работа;
3. Социолингвистичка компетентност во продлабочените проучувања;
4. Адекватен терминолошки превод;
5. Заклучни согледби од спроведената анализа.

Пристап кон социолингвистичките проучувања. Социолингвистиката е проучување на односот помеѓу јазикот и општеството, односно гранка на лингвистиката и социологијата. Американскиот лингвист Вилијам Лабов ја нарече социолингвистиката секуларна лингвистика, што предизвика бројни реакции кај голем број на светски лингвисти кои работат во пошироката рамка на социолингвистичките проучувања, меѓу кои е и еден од „живите лингвистички легенди“, Ноам Чомски, кој дава до знаење дека јазикот може да се раздвои од неговите општествени функции и да функционира како таков.

Разликата меѓу социолингвистиката и социологијата на јазикот е многу мала, односно постои голема јазичнокултурна површина на преклопување помеѓу двете научни рамништа, односно двете големи поддисциплини. Во социолингвистиката променливата културолошка јазичност со нејзината променливост е составен дел на јазикот и неговата улога во комуникацијата. Социологијата на јазикот, од друга страна, се фокусира на проучување на општеството и во поголема мера навлегува во сегментите од кои можеме да го разбереме нивото на развојни фази во општествените средини и преку изучувањето на јазикот. (Finch: 2000)

Постојат неколку можни врски меѓу јазикот и општеството. Една од нив е дека општествената структура може или да влијае, или да ја одреди лингвистичката структура и однесување. Втората можна врска директно се спротивставува на фактот, или пак претпоставката дека лингвистичката структура и однесувањето може или да влијаат или да ја одредат општествената структура, и третата можна врска е дека влијанието е двонасочно, односно дека јазикот и општеството со сигурност можат да влијаат еден на друг. (Wardhoe: 2010)

Социолингвистиката како засебна научна гранка во себе може да вклучува и други сродни и несродни научни гранки меѓу кои: антрополошка лингвистика, дијалектологија, анализа на дискурс, етнографија, геоллингвистика, јазичен контакт, секуларна лингвистика, социјална психологија на јазик, социологија на јазик итн. (Trudgill: 2003) Социолингвистички методи за работа. Стандардниот начин на кој социолингвистите ја испитуваат употребата на јазикот во социолингвистиката е земањето примероци од населението по случаен избор.

Во класични социолошколингвистички случаи се избираат повеќе лингвистички промени во однос на јазикот како и неколку дијасистемски пунктови на населението, познати како информатори, за на крајот да се тестираат, и да се види фреквенцијата со која произведуваат одредени варијанти во однос на јазичната култура и нејзиниот удел во општеството. Резултатите потоа се поставени наспроти социјалните индекси кои групираат информатори во класи врз основа на фактори како што се образование, лингвистика, занимања и друго.

Врз основа на ваквите податоци, можно е да се наброи ширењето на иновациите и варијабилите во дијалектот на локално/регионално ниво. Токму поради тоа, социолингвистиката во своите проучувања задолжително ги вклучува сите погоре набројани научни поддисциплини. Јазичните промени на ниво на зборови се најзабележливи и подразбираат и навлегување на нови зборови во јазикот, но и губење на некои зборови од кои веќе нема потреба. Јазикот што го зборуваме ги отсликува нашите потреби, нашето секојдневие и предметите што ги користиме во нашето општествено делување.

Промените почнуваат во говорениот јазик, но дури ни пишаниот стандарден јазик не е сосема ригиден. Со оглед на тоа дека неговата најважна функција е јасна и непречена комуникација, зборувачите и него го приспособуваат на своите комуникативни потреби. Од тука можеме да забележиме дека медололошките пристапи и методите за работа во областа на социолингвистичките проучувања мораат да бидат флексибилни, варијабилни и делумно променливи, токму поради фактот на променливоста во областа на јазикот, како и поради општественосоциолошките турболентни пресвртници во рамките на територијалната единица на којашто ние опстојваме и делуваме. (<https://jazicharnica.com/2021/01/31/kako-jazikot-se-menuva-1/>)

Социолингвистичка компетентност во продлабочените проучувања. Социолингвистичката компетенција им овозможува на говорниците да прават разлика меѓу различни лингвистички и реторичко-стилистичките можности. Секој јазик ги сместува таквите разлики како недискретна скала или континуум на препознатливо различни јазични нивоа и стилови наречени регистри, а секој социјално зрел говорник како дел од учењето на јазикот научил да разликува и да избира помеѓу местата на скалата на регистарот.

Во областа на социјалната лингвистика, кон сериозна загриженост води фактот што според неодамнешните истражувања до периодот кога сегашната генерација ќе наполни осумдесет години, ќе има поминато дваесет и пет проценти од животот пред монитор за рекреативни цели. Овој факт е и повеќе од доволен да нè разбуди како научници и наставници на некој начин да делуваме и дејствуваме за исправање на ваквиот социолошки стремеж на младината. Детството и периодот на адолесценција се карактеризираат со изразена љубопитност за светот околу нас и желбата за преминување на поставените граници.

Меѓутоа, денешниот родител е ставен во таква позиција во која е речиси сосема невозможно да го заштити своето дете од потенцијални опасности. Во овој дел задолжително треба да ја нагласиме и да ја потврдиме позитивната страна на интернетот (иако често знае да има многу негативни страни, доколку се користи несоодветно). Студентите, учениците и луѓето воопшто денес може да научат речиси сè што е предмет на нивниот интерес користејќи го интернетот. Можат да разговараат со луѓе од целиот свет, да разменуваат искуства со своите врстници, да го осознаат светот и другите народи, нивните обичаи и култури преку свое лично искуство.

Истражувањето на одредена тема и наоѓањето на информации, литература на автори од целиот свет, како и литературна критика, се нешта коишто може да им го отворат видикот на поглед кон светот, како и да ги оспособат за критичко и креативно размислување. Сепак, влијанието и опасностите од интернетот и социјалните мрежи секогаш постојат, опстојуваат и демнат зад сета палета од доблести кои тој со себе ги носи. Општолингвистичката поддршка на проучувањето на врската меѓу јазикот и културата започнува со стилистичкиот пристап кон литературното дело поставен во еден поширок контекст на идеалистички ориентираната лингвистика која се оформува во почетокот на дваесеттиот век врз основа на прифаќањето на учењето на Вилхелм фон Хумболд.

Во идеалистички ориентираната лингвистика се јавуваат повеќе теории поврзани со антропоцентричниот пристап кон јазикот, па како една од основните теми се јавува јазикот на зборуваачот. Овие прашања во лингвистиката суверено ги поставува еден од самостојните лингвисти на преминот од деветнаесеттиот во дваесеттиот век, Хуго Шухард. Според него, јазикот е производ на зборуваачот, при што положбата, условите на живот, карактерот, културата и возраста директно влијаат врз неговиот јазик, т.е. влијаат врз создавањето личен стил. Прашањето за личниот стил на писателот ја отвора естетичката димензија во лингвистиката, прецизно дефинирана во филозофијата на Кроче.

Естетика, според него, е дел од филозофијата што се изедначува лингвистиката. Бенедето Кроче ја истакнува врската меѓу јазикот и уметноста, па ја формулира како предмет на естетиката. Карл Фослер се залага за обединување на сите историски науки што проучуваат одделни човекови пројави. Како обединувачки фактор ја поставува естетиката, а како нејзин резултат ја дава културата. Подоцна Лео Шпицер, кој се смета за татко на литературната критика ги поставува основите на литературната критика и ја разделува од филолошката. (Пандев: 2007)

Во идеалистичката стилистика се јавува особен профил на научници-симпатизери. Имено, секој научник пројавува определена наклонетост кон литературното дело на одделни писатели. На овој начин се создаваат специјалисти за одделни писатели, па и цели науки за делото на големите писатели на народот. (<https://jazicharnica.com/2021/01/31/kako-jazikot-se-menuva-1/>) Адекватен термилошки превод. Терминологијата и традуктологијата се две млади научни дисциплини, кои својот полн развој го доживуваат во втората половина и кон крајот на минатиот век. Иако секоја од нив претставува одделно научно поле со свој предмет на проучување, тие сепак се тесно поврзани.

Таа поврзаност произлегува од фактот што и двете науки го проучуваат јазикот, иако од различни аспекти. Кога се проучуваат односите меѓу двете дисциплини во литературата најчесто се проучуваат односите меѓу терминологијата и преведувањето, односно придонесот на терминологијата во подобрувањето на квалитетот на преводот. Ваквиот пристап се должи на тоа што терминологијата подоцна се развива како одделно научно поле, а производите на термилошката работа најчесто се ставаат на располагање на преведувачите. Сепак, мора да се нагласи дека тие односи се двонасочни, па и преведувањето придонесува кон развојот на терминологијата.

Полето на кое се преплетуваат термилошката работа и преведувањето се стручните преводи, и преведувањето текстови со стручна содржина од различни јазици на даден предметен јазик и обратно. Ретки се компаративните анализи на двете науки, а нивните заемни односи се споменуваат само во рамките на едната или на другата наука. Иако терминологијата од неодамна се здобива со научен статус, нејзините почетоци тесно се поврзуваат со почетоците на човечката цивилизација. Штом човекот почнал да го користи јазикот, тој веднаш започнал да користи термини од различни области.

Во таа смисла се споменуваат и филозофските термини од јазикот на античките филозофи или пак термините од јазикот на трговците во антиката. Терминот терминологија настанал во втората половина на осумнаесеттиот век и низ историјата овој термин се стекнувал со различни значења. Најчесто под терминологија се подразбирал „...збир термини од определена активност, дисциплина, домен, како на пример: хемиска терминологија, биолошка терминологија...”. Терминот е клучен поим во терминологијата. Тој е во суштина јазичен знак кој како и сите јазични знаци, содржи ознака и означено. Ваквиот концепт за структурата на јазичниот знак е разработен уште на почетокот на минатиот век од страна на таткото на лингвистиката Фердинанд де Сосир.

Тој го дава следниот шематски приказ на структурата на јазичниот знак: *Јазичен знак = ознака/означено*. (Saussure: 1982) Терминолозите инсистираат на промена на називите затоа што иако терминот претставува единица на јазикот, тој сепак содржи и особености кои го одделуваат од јазичниот знак кој му припаѓа на општиот јазик. Пред сè, терминот е многу потесно поврзан со другите термини кои припаѓаат на соодветниот стручен домен, односно на значенското поле, отколку со термините кои припаѓаат на други дисциплини.

Терминот не може да се дефинира изолиран од доменот на активност, дисциплината или науката на која ѝ припаѓа. Кај терминот исто така постои извесна предност на поимот пред називот. Терминологот не се интересира што означува определена јазична форма, туку се прашува дали е поимот јасно определен. Оттука произлегува и поголемата застапеност на ономазиолошката метода во општата термилошка теорија, метода која тргнува од поимот за да го востанови називот. (Sager: 1990, 11) Како и кај зборовите од општиот јазик називите претставуваат фонолошки единства кои се артикулираат фонетски, а можат да се претстават и графички.

И на семантички план не постојат разлики. Концептот, поимот, кој е дел од терминот, се однесува на определена вистинитост. Разликите всушност се јавуваат на функционален план, односно при комуникацијата. Термините се дистрибутивни единици кои најчесто се комбинираат со други стручни термини. Една јазична единица станува термилошка кога се употребува во одреден стручен домен. Терминологијата како наука чие постоење тесно се поврзува со стручните јазици и со комуникацијата може да има различни функции. Различните функции, пак, произлегуваат од различните потреби на нејзините корисници.

Во основа, постојат два типа корисници: едни, за кои терминологијата е инструмент за комуникација, и други, кои на терминологијата гледаат како на предмет за работа. (Cabre: 1998) Првиот тип корисници разликува два подтипа:

1. Непосредните корисници се специјалисти од одредена област и за нив терминологијата е неопходен инструмент за комуникација, но и елемент преку кој можат да концептуализираат определена дисциплина. Оваа двојна функција на терминологијата го објаснува нејзиниот интерес за стандардизацијата како процес при кој се востановуваат поимите и се определуваат соодветните називи.

2. Посредни корисници на терминологијата се преведувачите, толкувачите и авторите на текстови со стручна содржина, а за нив терминологијата е интересна затоа што го олеснува составувањето на стручни текстови, или пак нивниот превод од еден на друг јазик. Вториот тип корисници се професионалците од областа на терминологијата кои се нарекуваат термилози. За нив терминологијата е предмет на работа и крајна цел. (Јакимовска: 2009, 10-44)

Тематската терминологија има за цел да ги определи термините кои припаѓаат на одреден домен на активност, на дисциплина, техника, наука, уметност итн., во рамките на еден јазик, или пак во однос на два или повеќе јазици. Во тематската терминологија се применуваат главно три постапки: ономазиолошката, семазиолошката и мешаната (семазиолошка и ономазиолошка). При користењето на ономазиолошката постапка се оди од значењето кон формата.

Употребата на оваа метода произлегува од карактерот на термилошката работа која ја наметнува потребата да се именува дадениот поим. Сепак опсегот на оваа метода е ограничен, па во текот на термилошката работа се користи и семазиолошката метода. Станува збор за постапка позајмена од лексикологијата со која најчесто се прави попис на називи од одреден домен. Преку оваа метода се проучуваат поимите кои ги означуваат и се класираат. Во терминологијата најчесто се користи мешаната метода која подразбира последователна употреба на двете претходни.

Употребата на овие методи доаѓа до израз при анализата на етапите на тематската терминологија. (Јакимовска: 2009, 10-44) Интернет комуникацијата неизбежно создаде и оспособи нова генерација, односно млади луѓе кои вешто владеат со новата технологија и новите медиумски канали. Сè почесто ги гледаме малите деца со таблет или мобилен телефон во рака, а сè поретко со книги и сликовници. Тука е јазолот, причината за промена на изразните средства и стилот на комуникација, сè покуси реченици, сè почести жаргонизми, англизми, скратеници и јазици на компјутерската технологија.

Јазикот како најсовршено средство за комуникација, содржи сигнали и симболи, кои ги користиме и препознаваме свесно и спонтано, но модерниот компјутерски речник ги замени со т.н. емотикони, а фразеолошките изрази и идиоми се заменети со готови слики или „гифови“. Образованието, медиумите и околината треба да ја развиваат свеста за т.н. регистри и на тој начин да се развие чувството што е соодветно да се употреби како збор или конструкција, ако зборувате со семејството, на јавен настап, во официјална електронска порака итн.

Интернет-сленгот, со разни англизми е постојано присутен во комуникацијата меѓу младите, па покрај неговата употреба на социјалните мрежи, тој често се користи и дома и на училиште. Сп.: „Лајкни ми го постот на Фејс. Скролај надолу да го видиш, ако можеш и шерувај го по групите“. „Направи ми фолоу на инста. Сега бустај го постот“. Јазикот се чува со секојдневна работа на неговото проучување и афирмирање, со развивање љубов на родените говорители кон сопствениот јазик и преку поттикнување на другите, на кои не им е мајчин, да сакаат да го учат и да го изучуваат. Впрочем, во македонскиот јазик имаме околу три илјади турски зборови, за кои во ниеден момент не сме се исплашиле дека ќе го загрожат јазикот.

Или, пак, вообичаено заемање кога ќе се појави нов поим во областа на техниката и на технологијата, нов апарат, предмет, за кој ни е потребен нов начин да го означиме преку нов збор. Овие зборови добро се вклопуваат во граматичкиот систем на македонскиот јазик, но социолингвистичкиот елемент ќе доведе до извитоперување во јазикот доколку не се понуди соодветна алтернатива на тие зборови кои ќе бидат прифатени од поголем број корисници на јазикот. Протоколот на информациите станува многу побрз, па тој бара и таков тип на одговори.

Логично, тоа придонесува за појава на голем број скратувања или зборови што нешто значат само во определен контекст. Тоа не може да го загрози јазикот, затоа што не задира во системот на функционирање, туку само создава потсистем соодветен за определен контекст или канал. (<https://okno.mk/node/90955>) Всушност, образованието, медиумите и околината треба да ја развиваат свеста за социолингвистичките регистри и на тој начин да се развие чувството за тоа што е соодветно, да се употреби како збор, или конструкција доколку зборувате со семејството, на јавен настап, во официјална електронска порака, со пријателите на кафе итн., а сето тоа да се изведе со дадените правила на еден јазик, со методите и пристапот кон социолингвистичките аспекти, како и со општоприфатената и правилна терминологија што ќе биде најадекватна во дадениот контекст.

Јазикот што го користиме кога зборуваме со нашите пријатели во многу нешта се разликува од тој што го користеле нашите родители во опуштен разговор со нивните блиски. Најбрзо и најзабележливо се менуваат зборовите што ги користиме, па дури може да се каже дека секоја генерација има свои зборови кои може да се употребуваат за да го засилат чувството на припадност. Кога некои од постарите генерации изразуваат воодушевување, може да речат дека нешто е „шизичко“, а генерациите по нив велат дека нешто е „закон“, а уште помладите генерации би рекле дека нешто е „јако“.

Ова води кон една од многубројните причини поради кои доаѓа до јазични промени. На крајот ќе нагласиме дека младите корисници на јазикот се често тие што ја започнуваат промената во јазикот, но задолжително треба да ги почитуваат лексичко-семантичките и граматичките правила при нивното образување и употребување. Заклучни согледби од спроведената анализа. Во решавањето на прашањата на јазичната политика важен е факторот дали некој јазик се зборува или е официјален јазик во државата.

Тоа има значење од аспект на тоа колку еден јазик на тој начин се смета за заштитен, но се поставува прашањето како влијаат процесите на оформување на билингвалноста врз другите општествени и политички процеси, особено ако тоа води повеќе кон оформување на региони со одделни јазици и одделни идентитети коишто ќе егзистираат едни покрај други. Клучниот предизвик е како да создадеме адекватен превод на јазичнозаемните термини коишто со сигурност на некој интересен начин се вметнуваат во активниот јазичнолексички фонд на младата генерација говорители, на која пак не смее да им звучи архаично или старомодно.

Во суштина, мораме да создадеме атрактивни содржини и современи методи за новите генерации, а истите тие терминолошки адаптации да бидат мотивациски во сферата на нивната употреба. Во јазичната култура гледано од социолингвистички аспект, исклучително значајни се теориските основи на терминологијата како наука, но и практичната примена во рамките на терминологијата. Со ваквото претставување на теориските постановки на терминологијата и на традуктологијата, како и на терминолошката дејност и на преведувачката практика, ќе се овозможи вршење на опсежна компаративна анализа која ќе помогне во справувањето на лингвистиката со социолошките предизвици што доаѓаат со развојот на информатиката, преку којашто настанува вистинска револуција на планот на терминолошката дејност.

За промена и диференцијација во јазичната култура голема улога игра и социолингвистичкиот фактор, односно општествените промени и фактори на влијание кои во суштина претставуваат главен двигател во формирањето, реструктурирањето и озакоувањето на јазичниот релативизам.

Референции

- [1]. Јакимовска Светлана. (2009). *Односите меѓу терминологијата и преведувањето (врз примери од правни текстови на француски и македонски јазик*. Скопје.
- [2]. Марковиќ М., С. Новотни. (2013). „Проблемите на студиите по јазик и лингвистика при користењето на електронските ресурси, за нивно усовршување и надградување“, *Електронските ресурси и филолошките студии*. Скопје.
- [3]. Пандев, Димитар. (2007). *Пристап во македонската лингвокултурологија*. Скопје.
- [4]. Cabre Maria Teresa. (1998). *La Terminologie*. Les Presses de l'Université d'Ottawa. Canada.
- [5]. Sager Juan Carlos. (1990). *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam.
- [6]. Saussure Ferdinand de. (1982). *Cours de linguistique générale*. Payot. Paris.
- [7]. Finch Geoffrey. (2000). *Language Terms and Concepts*. Palgrave Macmillan.
- [8]. Wardhoe Ronald. (2010). *An Introduction to Sociolinguistics*. Willy.
- [9]. Trudgill Peter. (2003). *Dictionary of Sociolinguistics*. Oxford University Press.
- [10]. <https://jazicharnica.com/2021/01/31/kako-jazikot-se-menuva-1/> (15.11.2022).
- [11]. <https://okno.mk/node/90955> (15.11.2022).